

**ПАРАДИГМАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ
ПРОФЕСІЙНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ І НАВЧАННЯ
КОНКУРЕНТОЗДАТНИХ ФАХІВЦІВ**

Визначено та узагальнено сутність поняття "підхід", як орієнтацію педагога або керівника освітнього закладу, що спонукає до використання певної сукупності взаємопов'язаних понять, ідей та способів педагогічної діяльності. Доведено, що найчастіше діяльність керівника (педагога) вибудовується на основі не одного, а декількох підходів.

На підставі проведеного історичного аналізу обґрунтовано значення поняття «парадигма» як наукову теорію, що втілена в системі понять і визначається як висхідна концептуальна схема, модель постановки проблем та їх розв'язання, а також методів дослідження, що панують протягом певного історичного періоду у науковому співтоваристві. Серед найбільш актуальних визначено тенденцію становлення й розвитку парадигми управління навчальним закладом та іншими структурними підрозділами в освіті.

Визначено, що на зміну парадигми управління та розвитку закладу професійної освіти впливають сучасні економічні теорії, що відіграють суттєву роль у розвитку світових інтелектуальних здобутків та у вивченні питань національних економік.

Досліджено поняття «парадигма в педагогіці» як стійка (така, що стала звичною) точка зору, певний стандарт, зразок у вирішенні освітніх і наукових завдань.

Розглянуто доробки науковців щодо нових тенденцій в освіті. Досліджено поняття «управління» як педагогічне явище.

Проведено аналіз впливу парадигмальних трансформацій на якість управлінських процесів в освіті.

Проаналізовано поняття «інновація» та встановлено, що одним із показників якісної освіти є показник інноваційної діяльності закладу професійної освіти. Доведено що на Заході інновація в освіті є виключно комерціалізацією знань, де споживач «голосує» за інноваційну розробку (конкретний виріб), освітню послугу (підвищення кваліфікації, рівень підготовки) своїми грошима, що стає справжньою оцінкою результатів інноваційної діяльності.

Ключові слова: підхід, парадигма, управління, парадигма управління, парадигма в педагогіці, споживач, керівник, заклад професійної освіти.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Особливості глобалістики як наукового і суспільного явища полягають у тому, що система взаємозв'язків людини, суспільства і природи розглядається як єдине ціле в планетарному сенсі. Ця система визначається як перманентно кризова, тому основна увага приділяється розробці управлінських рішень щодо подолання складних ситуацій.

Формування глобальної економічної системи (а також розвиток світової торгівлі, фінансової сфери, інформаційних і комунікаційних технологій) неможливе без підготовки конкурентоспроможних кадрів. У процесі управління підготовкою професійних кадрів необхідно враховувати якісно нові риси інтернаціоналізації економіки: тенденції розвитку глобального світового виробництва на основі інтенсифікації діяльності транснаціональних корпорацій, зміну змісту світових господарчих зв'язків, орієнтацію розвитку економіки на активізацію людського фактору, пошук шляхів регулювання глобальних господарчих процесів [2].

Аналіз основних досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблема вивчення ефективності управління освітою, як правило, розглядається дослідниками з позицій

вимог і особливостей матеріального виробництва (Troin Ce, N. Koontz, C. O'Donnel, Г. Емерсон., В. М. Чернов, Л. Д. Антосенкова та ін.), тому найбільш вживаним є розуміння суто економічної складової ефективності управління освітою.

Однак, сьогодні головною складовою ефективності управління має стати міра задоволення кінцевих потреб суспільства і, перш за все, потреб, пов'язаних з розвитком особистості людини, коли задовольняються її різноманітні освітні потреби, що гарантує високий рівень і якість життя [5].

Мета статті. Розглянути підходи до управління закладом професійної освіти та визначити складові, що сприяють впровадженню освітніх інновацій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Якісна підготовка висококваліфікованих кадрів, цілеспрямоване управління цим процесом вимагають використання різних підходів до організації професійного навчання.

Поняття «підхід» вживають і дослідники, і практики. У науково-методичній літературі розглядаються аксіологічний, системний, синергетичний, особистісно орієнтований, середовищний, варіативно-модельний, соціокультурний, комунікативний, ситуаційний та інші підходи. На думку науковців, підхід – це орієнтація педагога або керівника освітнього закладу, що спонукає до використання певної сукупності взаємопов'язаних понять, ідей та способів педагогічної діяльності. Обираючи ту чи іншу орієнтацію, керівник упевнений в тому, що вона сприятиме досягненню передбаченого результату [7]. Найчастіше діяльність керівника (педагога) вибудовується на основі не одного, а декількох підходів. Зрозуміло, що ті орієнтації, які ним обираються, повинні не взаємовиключати, а доповнювати одна одну. Разом вони створюють стратегію управлінської діяльності та зумовлюють вибір тактики у конкретній ситуації.

Більшість вчених стверджують, що підхід є комплексним педагогічним засобом і складається з трьох основних компонентів: основні поняття, які використовуються в процесах організації навчання та управління; принципи як вихідні положення або головні правила здійснення освітньої та управлінської діяльності; технології здійснення педагогічних процесів у навчальних закладах.

Ці положення важливо використовувати керівникам (педагогам), намагаючись впроваджувати новий підхід у своїй роботі. Понятійна складова являє собою, як правило, цілісну сукупність понять. Одне з них є ключовим і зумовлює назву самого підходу. Поняття виступають як головний інструмент розумової та технологічної діяльності керівника. Їх відсутність перешкоджає або навіть унеможливує свідоме та цілеспрямоване використання тієї чи іншої орієнтації в управлінській діяльності.

Різні визначення сутності принципу здійснено у філософії, педагогіці та інших сферах наукового знання. Його називають і основоположною ідеєю, і вихідним положенням, і головним правилом, і основною вимогою будь-якої діяльності. Вказуючи на неоднозначність його розуміння і не вступаючи в дискусію з даного питання, слід підкреслити винятково важливу роль принципів (інтеграція з наукою і виробництвом; взаємозв'язок з освітою інших країн; гнучкість і прогностичність системи освіти; безперервність і різноманітність освіти тощо) в управлінській діяльності керівників навчальних закладів. Це суттєво впливає на структуру, організацію освітнього процесу та результати діяльності педагогічного колективу.

Технологічність будь-якого підходу складається зі способів і методів відповідно до тієї чи іншої орієнтації діяльності. Вчені підкреслюють, що не існує «жорсткого» зв'язку між підходами та технологічними засобами. Але в той же час існують і спеціально розробляються технології, що якнайбільше відповідають обраному підходу [7]. Так, у середині ХХ

століття поняття «наукова парадигма» починає використовуватись для характеристики етапів розвитку наукової картини світу.

З 90-х років XX століття термін «парадигма» вживається для характеристики різноманітних освітніх процесів і наповнюється педагогічним змістом. Дослідники Ш. А. Амоношвілі, Є. В. Бондаревська, І. А. Колесникова, Г. Б. Корнетов, С. В. Кульневич, В. Я. Пилиповський, Є.О.Ямбург вважають, що парадигма в педагогіці – це стійка (така, що стала звичною) точка зору, певний стандарт, зразок у вирішенні освітніх і наукових завдань.

Зміст поняття розглядається С. У. Гончаренком [1] як теорія (або модель постановки проблем), що прийнята за зразок вирішення дослідницьких завдань певним науковим співтовариством. Принципом загальноприйнятої парадигми є методологічна основа єдності певного наукового співтовариства для професійної комунікації. Розвиваючи теоретичні ідеї поняття, М. Д. Ярмаченко [9] доповнює їх твердженням, що парадигма – наукова теорія, що втілена в системі понять і визначається як висхідна концептуальна схема, модель постановки проблем та їх розв'язання, а також методів дослідження, що панують протягом певного історичного періоду в науковому співтоваристві.

Ці положення отримали поширення в низці наукових робіт П. С. Гуревича, І. М. Ільїнського, В. В. Крижка, А. І. Мармази, Ю. І. Машбиць, В. О. Огнев'юка, О. М. Робуля, Л. Ю. Султанової, Т. І. Сущенко, які відображали нові тенденції в освіті на початку XXI століття. Серед них найбільш актуальною була тенденція становлення й розвитку парадигми управління навчальними закладами та іншими структурними підрозділами в освіті. Парадигми в освітніх процесах розглядались як технології процесу навчання та управління: «...нова парадигма, виходячи із своєї синергетичної сутності, є своєрідною педагогічною метатехнологією, тобто такою технологією, під егідою якої об'єднуються всі сучасні прогресивні технології гуманістичної

педагогіки... Вона акумулює у собі найкращі доробки гуманістичної педагогіки минувшини й сьогодення та є передумовою її майбутнього розвитку».

Управління як педагогічне явище стає предметом досліджень когорти науковців: В. П. Беспалька, Л. І. Даниленко, А. Г. Дугіна, Л. М. Карамушки, В. В. Крижка, Є. М. Павлютенкова, І. Ф. Прокопенко, А. Г. Соколова та ін.

У наукових роботах висвітлюються різні підходи до управління навчальними закладами, здійснюються порівняльні дослідження певних освітніх систем, що збагачують практичний досвід керівників. Актуальність парадигмального підходу стає основою розвитку різних освітніх структур. Для закладів професійної освіти парадигма управління визначається системою певних керуючих норм, дій суб'єктів управління, які відповідають соціально-економічній ситуації, що склалася, та ґрунтуються на закономірностях управління: демократії, гуманності, педагогічній цілеспрямованості, раціональній організації управлінської праці, ефективності, маркетингу, стандартизації тощо.

Зроблено висновок, що парадигма управління закладом професійної освіти містить як основний предмет управління процес формування, організації, впорядкування суб'єкт-суб'єктних відношень через координацію, узгодження позицій та дій керівних і педагогічних працівників, а продуктом управлінської діяльності виступає різнобічно обґрунтована стратегія розвитку освітніх закладів [10].

На зміну парадигм управління та розвитку закладу професійної освіти впливають сучасні економічні теорії, що відіграють суттєву роль у розвитку світових інтелектуальних здобутків та у вивченні питань національних економік.

У характеристиці поняття «парадигма» підкреслюється однакове розуміння науковою спільнотою основних правил наукового аналізу, способів дослідження управлінської діяльності, що забезпечує спільне

розуміння ідейно-світоглядних, онтологічних і гносеологічних установок наукової діяльності, її теоретико-методологічних основ залежно від змін у суспільно-економічній сфері. Зміна домінантного стилю мислення (академічною мовою) залежить від появи нових тенденцій розвитку світової економіки і суспільних процесів.

Радикальні зміни, що відбуваються як на рівні Європейського Союзу, так і в окремих країнах – членах цього союзу, відображають міжнародні тенденції розвитку кооперації в найрізноманітніших сферах, зокрема і в освіті. Це – зміна Європейської парадигми на орієнтацію до партиципативного розвитку суспільства, що підтримується Європейський Союзом і державами-членами, а також поява недержавних європейських організацій громадянського суспільства в якості повноправних партнерів у різних країнах. Відбувається перетворення місцевих органів влади на рівень міжнародної кооперації, що відповідає вимогам часу [11].

Парадигмальні трансформації впливають на якість управлінських процесів в освіті. Це, перш за все, пов'язано з поширенням освітніх інноваційних технологій та створенням інноваційних навчальних закладів. Поняття технологічних інновацій відображені в Міжнародних стандартах та законах.

У науковій літературі існує велика кількість визначень дефініції «інновація». Аналізуючи це визначення поняття інновації, можна дійти висновку, що специфічний зміст інновації становлять зміни, а головною функцією інноваційного управління є функція впровадження змін. Тому державно-управлінський аспект інноваційного менеджменту полягає у створенні соціально-економічних та правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни.

Сучасні інноваційні процеси досить складні та вимагають вміння аналізувати закономірності їх розвитку. Для цього необхідні фахівці, що займаються різними організаційно-економічними аспектами нововведень –

інноваційні менеджери, які мають сприяти просуванню інноваційного процесу, прогнозувати можливі зміни навколишнього середовища та розробляти шляхи реагування на зовнішні виклики [6].

Законодавство України, зокрема Закон України «Про інноваційну діяльність», дає таке визначення інновації: продукт, одержаний у процесі науково-дослідної діяльності у галузі освіти, спрямований на вивчення одного або кількох об'єктів, предметів або явищ освітнього середовища за допомогою наукових методів для встановлення закономірностей їхнього виникнення, розвитку і трансформування в сучасних умовах, і має інноваційний характер [3].

Одним із показників якісної освіти є показник інноваційної діяльності навчальних закладів. Аналіз її сутності свідчить, що майже всі показники, які вважаються показниками результату інноваційної діяльності, насправді не є такими. За радянських часів так називали розвиток науки. На Заході вважається, що інновація в освіті – це виключно комерціалізація знань, тобто споживач «голосує» за інноваційну розробку (конкретний виріб), освітню послугу (підвищення кваліфікації, рівень підготовки) своїми грошима, що і є справжньою оцінкою результатів інноваційної діяльності. У протилежному значенні вона відображає все що завгодно (інноваційну активність, фундаментальне дослідження, інноваційне середовище), але жодним чином не інновації [8]. Це стосується саме проблем організації й управління інноваційними навчальними закладами.

Впровадження освітніх інновацій потребує всебічних прикладних досліджень та теоретичних обґрунтувань проблем імплементації нових форм, підходів, технологій у контексті досить консервативного та орієнтованого на збереження традицій механізму освіти, які неможливо і не потрібно руйнувати. У той же час, освітні інновації та їх активне впровадження гарантують освіті адекватну реакцію на виклики сучасності [4].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Отже, розвиток інновацій залежить від того, наскільки соціально-педагогічна дійсність вимагає нової ідеї. Цілеспрямований пошук таких ідей, їх реалізація сприяє подальшому запровадженню інновацій, які з часом за умов оптимального управління переходять у стадію стабільного функціонування. Вважаємо, що саме модернізація професійної освіти, необхідність приведення її у відповідність до європейських та світових стандартів має забезпечити інноваційний розвиток закладу професійної освіти.

Звісно, в межах однієї статті неможливо розглянути всі складові, що впливають на процес управління закладом професійної освіти та впровадження освітніх інновацій, тому означена проблема стане основою для подальших наших досліджень.

Література

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с., – С. 248
2. Данильєв А. О. Глобалізація сучасного світу: Навчальний посібник. – 2-ге вид., доп., переробл. – Луганськ : СПД Резніков В. С., 2007. – 200 с., С.18
3. Закон України «Про інноваційну діяльність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/40-15>
4. Клясен Н.Л. Готовність педагогічних кадрів до інноваційної діяльності в контексті сучасних викликів // Післядипломна освіта: виклики сучасності із перспективи соціальної освіти: збірник наукових праць / За ред. А. Василюк, А. Стоговського. – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2016. – 140 с. – С. 45-54
5. Лукіна Т.О. Ефективність управління освітою// Енциклопедія державного управління: у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія: Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. 2011.– Т. 4:

Галузеве управління / наук.-ред. колегія: М. М. Іжа (співголова), В. Г. Бодров (співголова) та ін. – 2011. – 648 с.– С.248

6. Молоканова В. М. Управління інноваційне./ Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія: Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. 2011.– Т. 2: Методологія державного управління / наук.-ред. колегія: Ю. П. Сурмін (співголова), П. І. Надолішній (співголова) та ін. – 2011. – 692 с. – С.637-638.

7. Молчанова А. О. Аксіологічний підхід у діяльності педагогів професійно-технічних навчальних закладів // Аксіологічний підхід – основа формування цілісної особистості майбутнього педагога: Монографія / За заг. ред. Л. О. Хомич. – Київ – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2010. – 143 с. – С.112.

8. Оніщенко О. Зона самообману //Дзеркало тижня. – 2014. №35-36, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/EDUCATION/zona-samobmanunayvazhlivishim-instrumentom-zabezpechennya-yakosti-osviti-maye-stati-prozorist-i-gromadskiy-kontrol-.html>.

9. Педагогічний словник/ За редакцією дійсного члена АПН України Ярмаченка М. Д. – К.: Педагогічна думка, 2001. – 516 с.

10. Сергеева Л. М. Теоретико-методичні основи управління розвитком професійно-технічного навчального закладу. Автореф дис. на здобуття наук. ступ. докт. пед.. наук 13.00.06 – теорія і методика управління освітою К., 2013. – 40 с.– С.14

11. Structured Dialogue for an efficient partnership in development. Background Document. – Overview of the process and overall context, – March 2010.

Stoychyk T.I.

PARADIGM APPROACH TO THE MANAGEMENT OF THE QUALITY OF VOCATIONAL EDUCATION AND TRAINING OF COMPETITIVE

PROFESSIONALS

The essence of the concept of "approach" as the orientation of a teacher or head of an educational institution is determined and generalized, which induces the use of a certain set of interrelated concepts, ideas and methods of pedagogical activity. It is proved that most often the activity of the leader (teacher) is built on the basis of not one, but several advantages.

On the basis of the historical analysis, the significance of the concept of "paradigm" as a scientific theory, which is embodied in the system of concepts and is defined as an outline conceptual scheme, a model of problems setting and their solution, and also methods of research that prevail during a certain historical period in the scientific community is substantiated. . Among the most relevant trends, the tendency of the formation and development of the paradigm of management by the educational institution and other structural subdivisions in education was determined.

It has been determined that the changing paradigm of management and development of the institution of vocational education is influenced by modern economic theories, which play an essential role in the development of world intellectual achievements and in the study of issues of national economies.

The concept of "paradigm in pedagogy" has been explored as a standpoint (which has become commonplace), a certain standard, a model for the resolution of educational and scientific tasks.

The revisions of scientists concerning new tendencies in education are considered. The concept of "management" as a pedagogical phenomenon is investigated.

An analysis of the influence of paradigm transformations on the quality of management processes in education is carried out.

The concept of "innovation" was analyzed and it was established that one of the indicators of qualitative education is the indicator of the innovative activity of the institution of vocational education. It is proved that in the West the innovation in education is exclusively the commercialization of knowledge,

where the consumer "votes" for the innovative development (concrete choices), the education service (upgrading qualification, level of training) with its money, which becomes a real assessment of the results of the innovative activity.

Key words: approach, paradigm, management, paradigm of management, paradigm in pedagogy, consumer, manager, institution of vocational education.

Дата надходження статті: «21» грудня 2018 р.